

Інформаційна довідка
щодо зовнішньоторговельних відносин Європейського Союзу та
регулювання прямих іноземних інвестицій в Європейському Союзі
(розділ 30 «Зовнішні відносини»)*

***Анотація.** У довідці наведено загальну характеристику правового регулювання зовнішньоторговельних відносин Європейського Союзу та прямих іноземних інвестицій в Європейському Союзі, а також стану адаптації законодавства України до європейських стандартів у цих сферах.*

***Ключові слова:** зовнішньоторговельні відносини, спільна торговельна політика, прямі іноземні інвестиції, скринінг іноземних інвестицій, торговельні захисні заходи, іноземні субсидії, товари подвійного призначення, публічні закупівлі, європейська інтеграція.*

Вступ

Спільна торговельна політика Європейського Союзу (далі – ЄС) обумовлює регулювання порядку торгівлі товарами та послугами, визначає правила застосування тарифних і нетарифних інструментів, встановлює механізми торговельного захисту, а також охоплює питання укладення торговельних та інвестиційних угод із третіми країнами.

Її загальною метою є: забезпечення прозорих та передбачуваних умов міжнародної торгівлі; підтримка вільного руху товарів, послуг і капіталу відповідно до принципів внутрішнього ринку; сприяння розвитку партнерства з третіми країнами; а також захист стратегічних інтересів Союзу у сфері інвестицій та зовнішньоекономічних зв'язків.

Основна частина

Загальна характеристика актів права ЄС у сфері зовнішньоторговельних відносин та прямих іноземних інвестицій.

Зовнішньоторговельна політика ЄС базується на статтях 206 і 207 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС)¹. Стаття 206 ДФЄС декларує сприяння розвитку міжнародної торгівлі, скасовуванню обмежень міжнародної торгівлі та прямим іноземним інвестиціям, а також зниженню митних та інших бар'єрів. Стаття 207 ДФЄС визначає принципи спільної торговельної політики стосовно торгівлі товарами й послугами, торговельних аспектів прав інтелектуальної власності, прямих іноземних інвестицій тощо. Цей розділ права ЄС врегульовано та частково кодифіковано в низці регламентів Європейського Парламенту та Ради, що визначають умови доступу товарів та іноземних суб'єктів до внутрішнього ринку, а також правила застосування інструментів торговельного захисту й механізми оцінювання інвестицій з міркувань безпеки.

Регулювання торгівлі товарами та послугами

¹ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT>

Основні положення щодо регулювання міжнародної торгівлі визначені в таких актах: Регламент (ЄС) 654/2014 Європейського Парламенту та Ради щодо реалізації прав Союзу на застосування і виконання правил міжнародної торгівлі², який встановлює механізми реагування на порушення торговельних зобов'язань третіми країнами; Регламент (ЄС) 2016/1036 Європейського Парламенту та Ради щодо захисту від демпінгового імпорту із країн, що не є членами ЄС³ – визначає процедури проведення антидемпінгових розслідувань та запровадження захисних мит; Регламент (ЄС) 2016/1037 Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2016 року про захист від субсидованого імпорту з країн, що не є членами ЄС – стосується застосування компенсаційних заходів у випадку субсидованого імпорту з третіх країн⁴. Регламент спрямований на усунення наслідків недобросовісної державної підтримки, що впливає на конкурентні умови на внутрішньому ринку.

Участь суб'єктів третіх країн у внутрішньому ринку ЄС

Участь компаній із третіх країн у внутрішньому ринку ЄС регулюється низкою спеціальних актів, спрямованих на забезпечення рівних умов конкуренції та прозорості процедур. Регламент (ЄС) 2022/1031 Європейського Парламенту та Ради від 23 червня 2022 року про доступ економічних операторів, товарів та послуг третіх країн до ринків державних закупівель та концесій Союзу та процедури підтримки переговорів щодо доступу економічних операторів, товарів та послуг Союзу до ринків державних закупівель та концесій третіх країн⁵ визначає умови доступу іноземних постачальників до ринку державних закупівель ЄС та дозволяє Європейській Комісії обмежувати участь компаній із країн, що не забезпечують взаємний доступ для європейських учасників. Регламент (ЄС) 2022/2560 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2022 року про іноземні субсидії, що спотворюють внутрішній ринок⁶, запроваджує механізм контролю іноземних субсидій, які можуть спотворювати конкуренцію на внутрішньому ринку ЄС. Документ передбачає перевірку фінансової підтримки, отриманої компаніями з третіх країн, у межах концентрацій та державних закупівель, щоб запобігти викривленню ринку.

Регулювання прямих іноземних інвестицій

² Regulation (EU) 654/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 concerning the exercise of the Union's rights for the application and enforcement of international trade rules and amending Council Regulation (EC) No 3286/94 laying down Community procedures in the field of the common commercial policy in order to ensure the exercise of the Community's rights under international trade rules, in particular those established under the auspices of the World Trade Organization. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/654/oj/eng>

³ Regulation (EU) 2016/1036 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on protection against dumped imports from countries not members of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/1036/oj/eng>

⁴ Regulation (EU) 2016/1037 of the European Parliament and of the Council of 8 June 2016 on protection against subsidised imports from countries not members of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/1037/oj>

⁵ Regulation (EU) 2022/1031 of the European Parliament and of the Council of 23 June 2022 on the access of third-country economic operators, goods and services to the Union's public procurement and concession markets and procedures supporting negotiations on access of Union economic operators, goods and services to the public procurement and concession markets of third countries (International Procurement Instrument – IPI). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/1031/oj>

⁶ Regulation (EU) 2022/2560 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on foreign subsidies distorting the internal market. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2560/oj/eng>

Ключовим інструментом у сфері оцінювання іноземних інвестицій є Регламент (ЄС) 2019/452 Європейського Парламенту та Ради від 19 березня 2019 року, що встановлює рамки для перевірки прямих іноземних інвестицій в Союз⁷, який сформував загальноєвропейську рамку для скринінгу прямих іноземних інвестицій. Регламент передбачає тісну співпрацю між державами-членами та Європейською Комісією під час аналізу інвестиційних операцій; обмін інформацією щодо інвестицій, які можуть становити ризик; можливість подання Комісією та іншими державами-членами зауважень щодо угод, що можуть вплинути на безпеку або публічний порядок; визначення категорій чутливих секторів, до яких належать енергетика, транспорт, оборонно-космічні технології, цифрова інфраструктура, системи даних, штучний інтелект та інші стратегічні галузі. Скринінг не є заборонаю інвестицій, а має на меті оцінити ризики для безпеки та публічного порядку, зменшити стратегічну залежність від третіх країн та запобігти впливу іноземних субсидій на ринок ЄС. У сучасних умовах політика скринінгу стала ключовою в рамках стратегії ЄС із de-risking – зменшення залежностей у технологічних, оборонних та ресурсних секторах⁸.

Інші інструменти регулювання торгівлі

Для забезпечення належного контролю за імпортом та обігом чутливої продукції Європейський Союз застосовує низку додаткових актів. Регламент (ЄС) 2015/478 Європейського Парламенту та Ради від 11 березня 2015 року про спільні правила імпорту⁹ встановлює загальні правила допуску товарів із третіх країн і умови запровадження захисних заходів. Регламент (ЄС) 2015/755 Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2015 року про спільні правила імпорту з певних третіх країн¹⁰ доповнює вищезазначені правила вимогами щодо імпорту окремих категорій товарів. Контроль за переміщенням стратегічної та високотехнологічної продукції здійснюється відповідно до Регламенту (ЄС) 2021/821 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2021 року про встановлення режиму Союзу для контролю за експортом, посередництвом, технічною допомогою, транзитом та передачею товарів подвійного призначення¹¹, який визначає порядок ліцензування та нагляду за товарами подвійного призначення. Сукупність цих актів забезпечує прозорість і безпечність зовнішньоторговельних потоків у ЄС.

Загалом Європейський Союз вибудував узгоджену систему правових актів у сфері зовнішньої торгівлі та прямих іноземних інвестицій, яка забезпечує відкритість і передбачуваність економічних процесів, а також підтримує належний рівень безпеки та стійкості внутрішнього ринку.

⁷ Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/452/oj/eng>

⁸ Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council on «European Economic Security Strategy». URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/DOC/?uri=CELEX:52023JC0020>

⁹ Regulation (EU) 2015/478 of the European Parliament and of the Council of 11 March 2015 on common rules for imports (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/478/oj/eng>

¹⁰ Regulation (EU) 2015/755 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2015 on common rules for imports from certain third countries. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/755/oj/eng>

¹¹ Regulation (EU) 2021/821 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual-use items. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/821/oj>

Рівень імплементації в законодавстві України актів права ЄС у сфері зовнішньоторговельних відносин та прямих іноземних інвестицій.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) визначає рамки поступового наближення України до спільної торговельної політики ЄС. Положення щодо зовнішньої торгівлі та інвестицій охоплюються главами 1 «Торгівля товарами», 2 «Торговельні захисні заходи», Глава 13 «Торгівля та сталий розвиток» Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» тощо. Наближення здійснюється відповідно до додатків до Угоди про асоціацію, які визначають обсяг імплементації *acquis* ЄС у сферах антидемпінгових та антисубсидійних процедур, технічного регулювання імпорту, контролю товарів подвійного призначення, забезпечення прозорості державних закупівель та правил доступу іноземного капіталу¹².

Відповідно до Звіту Європейської Комісії щодо України 2025 року, що додається до Повідомлення Комісії для Європейського Парламенту, Ради, Європейського соціально-економічного комітету й комітету регіонів (2025) щодо політики розширення ЄС¹³, Україна має хороший рівень підготовки у сфері зовнішніх відносин (переговорний Розділ 30) і досягла обмеженого прогресу в звітному періоді. Торговельна політика України в основному відповідає зобов'язанням перед Світовою організацією торгівлі (СОТ) та правилам Угоди про асоціацію / Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (УА / ПВ ЗВТ).

У Звіті зазначено, що рекомендації Комісії від минулого року були частково виконані й залишаються чинними. У наступному році Україна, зокрема, повинна досягти прогресу в приведенні національного законодавства щодо перевірки іноземних інвестицій у відповідність до Регламенту ЄС про перевірку прямих іноземних інвестицій.

Відповідно до *Звіту України за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) за 2023 рік* поступове наближення законодавства України у сфері зовнішньоторговельної політики та прямих іноземних інвестицій здійснюється за кількома основними напрямками: торговельні захисні заходи, регулювання імпорту, контроль стратегічних товарів, доступ до публічних закупівель, підготовка до запровадження механізму скринінгу прямих іноземних інвестицій¹⁴:

¹² Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

¹³ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. Ukraine 2025 Report Accompanying the document COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS 2025. Communication on EU enlargement policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52025SC0759&qid=1765224444143>

¹⁴ Звіт України за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (*acquis* ЄС) за 2023 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf

Основними напрямками стали: гармонізація процедур торговельного захисту, оновлення рамкового законодавства про зовнішньоекономічну діяльність та поетапна адаптація інструментів контролю за стратегічними товарами й інвестиціями до стандартів ЄС.

Серед основних змін:

- оновлено та актуалізовано Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ, який визначає базові принципи ЗЕД, режими доступу на ринок та повноваження органів державної влади; останні редакції враховують зобов'язання України в рамках СОТ та Угоди про асоціацію, зокрема щодо недискримінації, прозорості та свободи зовнішньої торгівлі;

- оновлено підзаконні акти у сфері імпортного ліцензування та спеціальних заходів (накази Мінекономіки) з урахуванням необхідності цифровізації послуг і приведення у відповідність до законодавства та практики ЄС, зокрема щодо процедур застосування спеціальних імпортних ліцензій відповідно до Закону № 332-ХІV;

- поетапно адаптується законодавство у сфері контролю за товарами подвійного призначення, включно з оновленням переліків та процедур державного експортного контролю, щоб наближатися до положень Регламенту (ЄС) 2021/821 про товари подвійного використання;

- у частині прямих іноземних інвестицій (ПІІ) дотепер відсутній завершений національний механізм скринінгу ПІІ, аналогічний закріпленому Регламентом (ЄС) 2019/452, однак у 2025 році зареєстровано законопроекти № 14062 та № 14062-1 «Про скринінг прямих іноземних інвестицій», які пропонують створення комплексної системи перевірки інвестицій у чутливі сектори економіки за європейським зразком (оцінка впливу на національну безпеку, критичну інфраструктуру, публічний порядок). На час підготовки довідки ці законопроекти перебувають на розгляді Верховної Ради України.

Ukraine Facility. План Ukraine Facility також передбачає подальшу імплементатію норм права ЄС у сфері зовнішньоторговельної політики та інвестиційної безпеки. Серед ключових завдань:

- ухвалення законодавства про національну систему скринінгу прямих іноземних інвестицій відповідно до вимог Регламенту (ЄС) 2019/452;

- посилення спроможності органів, що проводять торговельні розслідування, зокрема через цифровізацію процедур і наближення методології до практик ЄС;

- гармонізація режиму імпорتنих ліцензій та спеціальних торговельних заходів, включно з переходом до повністю електронного адміністрування;
- розвиток системи контролю за рухом стратегічних товарів і технологій з урахуванням підходів ЄС до безпеки та стійкості ланцюгів постачання.

Актуальні тенденції розвитку законодавства ЄС у сфері зовнішньоторговельних відносин та прямих іноземних інвестицій характеризуються посиленням інструментів економічної безпеки, удосконаленням механізмів контролю за інвестиціями і зміцненням захисних елементів спільної торговельної політики. Упродовж останніх років Європейський Союз зосередив увагу на оновленні та поглибленні режиму скринінгу прямих іноземних інвестицій, удосконаленні критеріїв оцінювання ризиків для безпеки і публічного порядку, а також підвищенні рівня координації між державами-членами та Європейською Комісією. Паралельно ЄС модернізує інструменти торговельного захисту, уточнюючи методики антидемпінгових і антисубсидійних розслідувань та скорочуючи строки їх проведення. Набрання чинності Регламентом (ЄС) 2022/2560 щодо контролю іноземних субсидій заклало правові підвалини для запобігання викривленню конкуренції на внутрішньому ринку Союзу, зокрема у сфері державних закупівель.

Важливою складовою поточної політики ЄС є постійне оновлення режиму контролю товарів подвійного призначення, що охоплює високотехнологічні та цифрові продукти. Загалом ці тенденції відображають послідовний перехід ЄС до глибшої інтеграції торговельної та інвестиційної політики з цілями економічної безпеки, стійкості стратегічних ланцюгів постачання та захисту критичних технологій.

П'ятий щорічний звіт Комісії для Європейського Парламенту та Ради про перевірку прямих іноземних інвестицій в Європейський Союз, прийнятий 14 жовтня 2025 року¹⁵, містить інформацію про: дані та тенденції щодо прямих іноземних інвестицій в ЄС; зміни в законодавстві держав-членів; діяльність держав-членів з перевірки інвестицій; оцінку механізму співпраці ЄС із перевірки прямих іноземних інвестицій у 2024 році. Звіт базується на звітах 27 держав-членів та інших джерелах і є важливим інструментом стратегічного контролю за торгівлею та інвестиціями для забезпечення безпеки в ЄС.

Висновок

Зовнішньоторговельні відносини Європейського Союзу ґрунтуються на поєднанні відкритості внутрішнього ринку та захисту стратегічних економічних інтересів. ЄС застосовує уніфіковані правила міжнародної торгівлі, механізми торговельного захисту та інструменти контролю за чутливими товарами, а також розвинуту систему скринінгу прямих іноземних інвестицій для забезпечення безпеки та стійкості ринку. Адаптація України до цих норм вимагає подальшого

¹⁵ REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL. Fifth Annual Report on the screening of foreign direct investments into the Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52025DC0632&qid=1765212506027>

оновлення торговельних процедур, гармонізації законодавства та створення національного механізму оцінки ПІІ. Упровадження стандартів ЄС сприятиме зміцненню інвестиційної привабливості України та її поступовій інтеграції до внутрішнього ринку Євросоюзу.

<i>Корисні посилання</i>
Більше інформації про зовнішньоторговельну політику ЄС та регулювання прямих іноземних інвестицій: European Commission – Trade / EU trade policy. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/index_en
Більше інформації про новоприйняті акти права ЄС та тенденції розвитку права ЄС у Путівниках <i>acquis</i> ЄС (Євродайджестах) Дослідницької служби Верховної Ради України: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/analytical_periodical

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*